

Przekazywanie środków finansowych Ochotniczym Strażom Pożarnym przez gminy

Transfer of funds to the Voluntary Fire Service by municipality

1. Wstęp

Ochotnicze Straże Pożarne (OSP) są jednostkami ochrony przeciwpożarowej, realizują przedsięwzięcia mające na celu ochronę życia, zdrowia, mienia lub środowiska przed pożarem, klęską żywiołową lub innym miejscowym zagrożeniem. Wypełnianie tak istotnych zadań wymaga znacznych nakładów finansowych, dlatego ustawodawca zapewnił tym jednostkom stałe źródło finansowania. Zgodnie z art. 29 ustawy z dnia 24 sierpnia 1991 r. o ochronie przeciwpożarowej¹ koszt ich funkcjonowania pokrywany jest z budżetu państwa, budżetów jednostek samorządu terytorialnego, dochodów instytucji ubezpieczeniowych ubezpieczających osoby fizyczne i prawne, a także środków własnych podmiotów tworzących jednostki ratownicze, o których mowa w art. 17 u.o.p. Dla Ochotniczych Straży Pożarnych szczególne znaczenie mają środki finansowe przekazywane im przez gminy, stanowią one podstawowe źródło finansowania ich funkcjonowania². Przepływ pieniędzy między gminą a jednostką OSP nie ma jednak charakteru jednolitego, co rodzi znaczące problemy praktyczne. Ponadto Ochotnicza Straż Pożarna jest podmiotem posiadającym „dwie twarze”, z jednej strony jest to jednostka ochrony przeciwpożarowej, a z drugiej stowarzyszenie posiadające osobowość prawną lub stowarzyszenie zwykłe, które osobowości prawnej nie posiada. Treść przepisów prawnych regulujących powyższą materię jest dość niejasna, istnieje wiele kontrowersji

¹ Ustawa z dnia 24 sierpnia 1991 r. o ochronie przeciwpożarowej, t.j. Dz.U. z 2018 r., poz. 620, dalej u.o.p.

² P. Adamiak, M. Biejat, B. Charycka, *Ochotnicze Straże Pożarne – Lokalne Centra Kultury. Raport Badań 2016*, Warszawa 2016, s. 7.

interpretacyjnych. Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie informacji na temat finansowania OSP przez gminy.

Opracowanie zostało przygotowane z zastosowaniem metody analityczno-dogmatycznej. W pracy przedstawiono analizę dorobku przedstawicieli nauki prawa administracyjnego oraz prawa konstytucyjnego, a także orzecznictwo regionalnych izb obrachunkowych oraz sądów administracyjnych. Ponadto publikacja została wzbogacona o wyniki badań empirycznych, ukazujących praktykę przekazywania przez gminy środków finansowych na działalność jednostek OSP.

Wśród form finansowania funkcjonowania OSP przez gminy można wyodrębnić:

- 1) finansowanie bezpośrednio i obligatoryjne, czyli ponoszenie przez gminę kosztów, do pokrywania których jest ona ustawowo i bezpośrednio zobligowana,
- 2) przekazywanie dotacji na podstawie art. 32 ust. 3b u.o.p.,
- 3) przekazywanie dotacji celowych na działalność statutową jednostek OSP, inną niż działalność ratowniczo-gaśnicza.

2. Podstawa prawna obowiązków finansowych gminy w zakresie funkcjonowania jednostek ochrony przeciwpożarowej

Ukształtowany w postanowieniach Konstytucji RP z dnia 2 kwietnia 1997 r.³ model decentralizacji wykonywania zadań publicznych przyznaje jednostkom samorządu terytorialnego bardzo istotną dla funkcjonowania państwa rolę. Co więcej, art. 163 Konstytucji RP stanowi o domniemaniu zadań na rzecz samorządu terytorialnego, a za jego podstawową jednostkę uznaje gminę, na rzecz której została ustanowiona zasada domniemania kompetencji (art. 164 ust. 3 Konstytucji RP). Skonkretyzowanie postanowień Konstytucji RP zostało zawarte w ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym⁴. Wśród tych zadań zostały wyszczególnione sprawy z zakresu porządku publicznego i bezpieczeństwa obywateli oraz ochrony przeciwpożarowej i przeciwpowodziowej, w tym wyposażania i utrzymania gminnego magazynu przeciwpowodziowego (art. 7 ust. 1 pkt 14 u.s.g.). Warto zauważyć, że zdaniem doktryny, każdy z zakresów spraw wymienionych w art. 7 ust. 1 powinien być uszczegółowiony oraz potwierdzony w ustawie odrębnej, regulującej materię tematyczną, stanowiącą zadania gminy. Poszczególne sprawy, wymienione w omawianym przepisie, powinny być traktowane jako normy odsyłające do innych aktów prawnych⁵. Obowiązek gminy ponoszenia kosztów związanych z ochroną

³ Konstytucja RP z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. z 1997 r. poz 483.

⁴ Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, t.j. Dz. U. z 2013 r., poz. 594, dalej u.s.g.

⁵ K. Jaroszyński, *Zakres działania i zadania gminy*, [w:] R. Hauser, Z. Niewiadomski (red.), *Ustawa o samorządzie gminnym. Komentarz z odniesieniami do ustaw o samorządzie powiatowym i samorządzie województwa*, Warszawa 2011, s. 89.

przeciwpożarową, zwłaszcza w stosunku do OSP, został wyrażony także w art. 29 ust. 2 u.o.p. stanowiącym, że koszty funkcjonowania jednostek ochrony przeciwpożarowej pokrywane są m.in. z budżetów jednostek samorządu terytorialnego. Konkretyzacja tego obowiązku znalazła swoje uregulowanie w art. 32 u.o.p. ust. 2, 3 i 3b, z których o obligatoryjnym i bezpośrednim obowiązku gminy stanowią dwa pierwsze ustępy.

3. Finansowanie bezpośrednio i obligatoryjne

Koszty wyposażenia, utrzymania, wyszkolenia i zapewnienia gotowości bojowej Ochotniczej Straży Pożarnej, w tym koszty bezpłatnego umundurowania, ubezpieczenia członków OSP i młodzieżowej drużyny pożarniczej, a także okresowych badań lekarskich ponosi gmina (art. 32 ust. 2 i 3 u.o.p.). Z finansowych obowiązków gminy wyłączone są szkolenia członków OSP, bezpłatnie prowadzone przez Państwową Straż Pożarną. Wymienione w art. 32 ust. 2 i 3 u.o.p. powinności są dla gminy obligatoryjne, co nie budzi kontrowersji. Istnieje natomiast spór w orzecznictwie i praktyce stosowanej przez organy gminy dotyczący tego, czy finansowanie powyższych kosztów może odbywać się również w formie dotacji na podstawie art. 32 ust. 3b u.o.p. W działaniach wielu jednostek samorządu terytorialnego istnieje przekonanie, że finansowanie powyższych kosztów powinno odbywać się bezpośrednio z budżetu, a nie w formie dotacji⁶.

Obok przedstawionego wyżej poglądu, stanowiącego, że pewne wydatki mogą być ponoszone wyłącznie bezpośrednio z budżetu, istnieje stanowisko, zgodnie z którym to rada gminy decyduje o sposobie przekazania środków finansowych OSP, czyli stosowanie art. 32 ust. 2 i 3 lub art. 32 ust. 3b jest alternatywą. Taki pogląd został ukształtowany zwłaszcza w orzecznictwie Regionalnej Izby Obrachunkowej w Krakowie, gdzie często cytowane jest uzasadnienie uchwały Kolegium Izby z dnia 8 sierpnia 2010 r.⁷: „udzielenie przez gminę dotacji z art. 32 ust. 3b u.o.p. jest fakultatywne i stanowi alternatywą – do tzw. «wydatków bezpośrednich budżetu» – formę wykonania przez gminę zadań własnych obowiązkowych z art. 32 ust. 1–3 u.o.p.”.

Przy braku ustawowego rozgraniczenia stosowania art. 32 ust. 2 i 3 lub art. 32 ust. 3b u.o.p. wydaje się, że trafniejsze jest drugie stanowisko, stawiające alternatywę pomiędzy dwoma regulacjami. Skoro sam ustawodawca nie rozstrzygnął jednoznacznie o sposobie przekazywania środków OSP przez gminy, a stworzył więcej niż jedną możliwość, to wybór odnośnie do zastosowania konkretnej regulacji powinien należeć do

⁶ Zob. Uchwała nr 189/16 Rady Miejskiej w Świeciu z dnia 1 grudnia 2016 r. w sprawie przyjęcia protokołu z przeprowadzonej przez Komisję Rewizyjną kontroli problemowej, <http://bip.swiecie.eu/?app=uchwały&nid=11998&y=2016> [dostęp 29.05.2018].

⁷ Uchwała Regionalnej Izby Obrachunkowej w Krakowie z dnia 8 sierpnia 2010 r., KI-411/202/10, Legalis nr 299126.

organu, któremu kompetencja została przyznana ustawą, ponieważ inteligentna administracja powinna najlepiej przewidywać, jaką formą działania osiągnąć założony cel⁸.

Warto również zwrócić uwagę na to, że omawiane finansowanie zawsze musi być związane z ochroną przeciwpożarową i od tej zasady nie ma wyjątku⁹. Niedopuszczalne jest, aby w formie bezpośredniego wydatku były pokrywane koszty funkcjonowania OSP niezwiązane z okolicznościami wymienionymi w art. 32 ust. 2 i 3 u.o.p.¹⁰

4. Przekazywanie dotacji na podstawie ustawy o ochronie przeciwpożarowej

Ustawą z dnia 25 lipca 2008 r. o zmianie ustawy o ochronie przeciwpożarowej oraz niektórych innych ustaw¹¹ dodano art. 32 ust. 3b u.o.p., który stanowi, że „jednostki samorządu terytorialnego mogą przekazywać ochotniczym strażom pożarnym środki pieniężne w formie dotacji”. Treść przepisu jest lakoniczna i od początku obowiązywania budzi kontrowersje w praktyce. W celu zrozumienia jego istoty i celu warto przytoczyć fragment uzasadnienia projektu ustawy wprowadzającej powyższy przepis do systemu prawa polskiego: „ważną zmianą jest wprowadzenie w ustawie o ochronie przeciwpożarowej zapisu art. 32 ust. 3b zapewniającego uproszczenie procedury udzielania na rzecz jednostek ochotniczych straży pożarnych dotacji przez jednostki samorządu terytorialnego, w zakresie w jakim nie obejmuje tych jednostek finansowanie objęte zapisami art. 32 ust. 2–3a. Obowiązujące obecnie ustawodawstwo uniemożliwia przekazywanie przez gminy środków pieniężnych dla ochotniczych straży pożarnych w formie dotacji przedmiotowej. Oznacza to na przykład, że gmina nie może przekazać działającej na jej terenie ochotniczej straży pożarnej dotacji pokrywającej część kosztów zakupu wozu strażackiego, choć sama gmina może zakupić taki wóz i przekazać go OSP”.

Jak wynika z powyższego uzasadnienia, celem ustawodawcy było zróżnicowanie form finansowania OSP przez gminy, zwłaszcza uproszczenie procedury przekazywania środków pieniężnych. W rzeczywistości gminy nie do końca dobrze zrozumiały intencje ustawodawcy, nie powstało jednolite pojmowanie treści art. 32 ust. 3b u.o.p. Konsekwencją tego jest bogate orzecznictwo regionalnych izb obrachunkowych, stwierdzające w dużej liczbie badanych przypadków nieważność uchwał rad gmin przekazujących

⁸ J. Boć, *Administracja publiczna jako organizacja inteligentna*, [w:] J. Boć (red.), *Administracja publiczna*, Wrocław 2003, s. 363.

⁹ D.P. Kała, *Dotacje dla ochotniczych straży pożarnych*, Zielonka 2015.

¹⁰ Uchwała Regionalnej Izby Obrachunkowej w Krakowie z dnia 3 czerwca 2013 r., KI-411/169/13, Legalis nr 726179.

¹¹ Ustawa z dnia 25 lipca 2008 r. o zmianie ustawy o ochronie przeciwpożarowej oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. z 2008 r., Nr 163, poz. 1015.

dotacje na cele ochrony przeciwpożarowej. Ponadto, same regionalne izby obrachunkowe nie zawsze podobnie interpretują art. 32 ust. 3b, a nawet wojewódzkie sądy administracyjne nie są wolne od wykładni o wątpliwej trafności, bywa, że linia orzecznicza zależy od województwa, w którym dany organ ma siedzibę. W ostatnim czasie sytuacja uległa jednak zdecydowanej poprawie i krystalizuje się jednolite pojmowanie omawianej dotacji. Skądinąd zanim dotrze ono do rady każdej gminy, minie jeszcze wiele czasu. Jednakże sam zamysł nowelizacji należy ocenić pozytywnie, odpowiednie stosowanie art. 32 ust. 3b usprawnia finansowanie przez gminy funkcjonowania OSP.

Pojawił się też problem z odpowiednią kwalifikacją dotacji z art. 32 ust. 3b u.o.p. Nauka o finansach publicznych wyróżnia trzy główne rodzaje dotacji, które mogą być przekazywane z budżetów jednostek samorządu terytorialnego: podmiotową, przedmiotową i celową¹². Odpowiednie zakwalifikowanie środków przekazywanych Ochotniczym Strażom Pożarnym nie jest wyłącznie przedmiotem dyskusji akademickich, lecz ma znaczące skutki praktyczne. Błędne zrozumienie i zastosowanie omawianej dotacji może prowadzić do sprzeczności z prawem działania gminy, co w demokratycznym państwie prawa jest niedopuszczalne i może pociągnąć za sobą konsekwencje prawne, np. w postaci unieważnienia uchwały.

Dotacje przyznawane na podstawie art. 32 ust. 3b u.o.p. są uznawane za dotacje celowe. Dla przykładu Regionalna Izba Obrachunkowa w Krakowie w przywołanej już uchwale z dnia 8 sierpnia 2010 r. argumentowała swoje twierdzenie tym, że omawiana dotacja, nie jest dotacją podmiotową, ani przedmiotową, oraz że „przepis art. 32 ust. 3b w sposób bezpośredni (samodzielny) wyraża podstawę prawną do udzielania w nim przewidzianej dotacji dla OSP. Ustawę o ochronie przeciwpożarowej należy traktować jako «ustawę odrębną», czyli zawierającą tytuł prawny do udzielania dotacji i określającą jej przeznaczenie w rozumieniu legalnej definicji dotacji z art. 126 u.f.p.”. Kolegium Izby zaznaczyło dodatkowo, że „do udzielania i rozliczania dotacji z art. 32 ust. 3b OchPPożU nie znajdują zastosowania zasady wynikające z powołanego w uchwale nr XLVI/337/2010 przepisu art. 221 FinPubU. Poprzez dotację udzielaną na podstawie przepisu art. 32 ust. 3b OchPPożU gmina nie «zleca (na rzecz OSP) zadania publicznego w zakresie swojego obowiązku ponoszenia kosztów utrzymania, wyszkolenia i wyposażenia i zapewnienia gotowości bojowej jednostek ochotniczych straży pożarnych», ale przekazuje środki pieniężne na bezpośrednie finansowanie przez OSP zadania ustawowego ochotniczych straży pożarnych”. Również za dotację celową, jednak w innej

¹² E. Kornberg-Sokołowska, *Budżet państwa*, [w:] K. Zajac (red.), *Prawo finansowe. Prawo finansów publicznych. Prawo podatkowe. Prawo bankowe*, Warszawa 2017, s. 162.

relacji do art. 221 u.f.p., uznał regulację wynikającą z przepisu art. 32 ust. 3b u.o.p. Wojewódzki Sąd Administracyjny w Warszawie w wyroku z dnia 9 maja 2013 r.¹³

Dotację z art. 32 ust. 3b u.o.p. za dotację celową uznają także w zdecydowanej większości organy stanowiące gmin¹⁴, używając wyrażenia „dotacja celowa” na początku uchwały, a nawet w jej tytule. Za podstawę prawną takich uchwał rady gmin podają zazwyczaj art. 18 ust. 2 pkt 15 u.s.g., art. 32 ust. 3b u.o.p. oraz art. 221 u.f.p., ewentualnie zamiast art. 32 ust. 3b widnieje art. 32 ust. 2 lub ust. 3 u.o.p., a nawet oba. Co więcej, można spotkać uchwały w sprawie dotacji celowej dla OSP podjęte m.in. na podstawie art. 212, art. 250 u.f.p., czy art. art. 4 ust. 1 pkt 23 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie¹⁵. Wiele uchwał zawiera załączony projekt umowy, konieczny do przekazania dotacji. Praktyka ta, jakkolwiek różnorodna, jest całkowicie błędna. Z najnowszego i konsekwentnego orzecznictwa regionalnych izb obrachunkowych wynika jednoznacznie, że organy stanowiące gminy nie mają podstawy prawnej do podejmowania odrębnych uchwał w sprawie przekazania dotacji. Rada gminy jest uprawniona wyłącznie do wyodrębnienia w budżecie środków finansowych przeznaczonych na dotację dla OSP, natomiast do przekazania dotacji w drodze umowy kompetentny jest wójt (burmistrz, prezydent miasta), jako organ wykonujący budżet jednostki samorządu terytorialnego. Warto przytoczyć fragment uzasadnienia orzeczenia Regionalnej Izby Obrachunkowej we Wrocławiu z dnia 25 października 2017 r.¹⁶, który bywa powielany w wielu podobnych uchwałach: „Żaden z obowiązujących przepisów, a w szczególności żaden z powołanych w podstawie prawnej uchwały nie stanowi delegacji dla organu stanowiącego do podjęcia odrębnej uchwały w sprawie udzielenia dotacji dla Ochotniczej Straży Pożarnej (OSP). Na podstawie art. 32 ust. 3b ustawy o ochronie przeciwpożarowej mogą być w budżecie planowane dotacje dla OSP, których udziela Wójt w ramach wykonywania budżetu. Upoważnienie dla Wójta do zawarcia umowy dotyczącej udzielenia dotacji celowej wynika wprost z art. 250 ust. 1 ustawy o finansach publicznych”.

Reasumując, art. 32 ust. 3b u.o.p. stanowi samodzielną podstawę prawną do udzielenia dotacji celowej dla Ochotniczej Straży Pożarnej. Dotacje te są udzielane fakultatywnie, organy gminy samodzielnie decydują o tym, w jaki sposób będą ponosić

¹³ Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 9 maja 2013 r., V SA/Wa 39/13, CBOSA.

¹⁴ Uchwała nr XXIX/210/2017 Rady Gminy Radomin z dnia 24 stycznia 2017 r. w sprawie udzielenia dotacji dla Ochotniczej Straży Pożarnej w Radominie na zakup sprzętu strażackiego, <https://bip.radomin.pl/plik,4963,uchwala-nr-xxix-210-17-rady-gminy-radomin-z-dnia-24-stycznia-2017-roku-w-sprawie-udzielenia-dotacji-dla-osp-w-radominie-na-zakup-sprzetu-strazackiego.pdf>, [dostęp 29.05.2018].

¹⁵ Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, t.j. Dz. U. z 2018 r., poz. 450.

¹⁶ Uchwała Regionalnej Izby Obrachunkowej we Wrocławiu z dnia 25 października 2017 r., sygn. 92/2017 (Legalis nr 1695938).

koszty funkcjonowania jednostek ochrony przeciwpożarowej, wobec których mają obowiązki finansowe na podstawie art. 32 ust. 2 i 3 u.o.p. Do przekazania środków finansowych na podstawie art. 32 ust. 3b u.o.p. nie jest potrzebna osobna uchwała rady gminy, co więcej, jeśli taka zostałaby podjęta, to powinna zostać unieważniona przez właściwą regionalną izbę obrachunkową. Rada gminy środki na dotację dla OSP powinna zagospodarować w budżecie, w odpowiedniej podziale klasyfikacji budżetowej, natomiast do przekazania dotacji uprawniony jest wójt (burmistrz, prezydent miasta). W związku z brakiem regulacji dotyczących przekazania dotacji z art. 32 ust. 3b u.o.p. należy zastosować *per analogiam* przepisy dotyczące dotacji celowej, zatem przekazanie powinno nastąpić przez zawarcie umowy zawierającej elementy wymienione w art. 221 ust. 3 u.f.p., tj. opis zadania, w tym cel, na jaki dotacja została przyznana, termin wykonania zadania, wysokość udzielonej dotacji i tryb płatności, termin wykorzystania dotacji (nie dłuższy niż do dnia 31 grudnia danego roku budżetowego), tryb kontroli wykonania zadania, termin i sposób rozliczenia dotacji oraz termin zwrotu niewykorzystanej dotacji (co do zasady do 31 stycznia).

5. Przekazywanie dotacji celowych na działalność statutową jednostek Ochotniczych Straży Pożarnych, inną niż działalność ratowniczo-gaśnicza

Jak zostało wspomniane na wstępie, Ochotnicza Straż Pożarna posiada „dwie twarze” – jest jednostką ochrony przeciwpożarowej, a także stowarzyszeniem, które samodzielnie określa swoje cele, programy działania i struktury organizacyjne. Pierwsza „twarz” omawianej organizacji jest związana z ratownictwem przeciwpożarowym oraz pozyskiwanymi przez nią środkami, które, na mocy ustawy o ochronie przeciwpożarowej, muszą być przeznaczone m.in. na zapewnienie gotowości bojowej. Druga „twarz” pozwala jednostkom OSP prowadzić działalność na innych polach i otrzymywać dotacje celowe z budżetu gminy na realizację zadań publicznych. Zlecenie zadania i udzielenie omówionej dotacji następuje zgodnie z przepisami ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariaci¹⁷ lub – gdy udzielenie dotacji następuje w celu wykonania innych zadań niż określone w art. 2 wspomnianej ustawy – uchwały rady gminy podjętej na podstawie art. 221 ust. 4 u.f.p. Zgodnie z omawianymi regulacjami, jednostki OSP są traktowane tak samo jak inne organizacje pożytku publicznego. Jest to o tyle istotne, gdyż prawie połowa OSP wykazuje chęć aktywności nie

¹⁷ Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (t.j. Dz. U. z 2018 r., poz. 450).

tylko w zakresie ochrony przeciwpożarowej, lecz także np. w dziedzinie ochrony środowiska, sportu, czy edukacji¹⁸.

Omawiana dotacja może być zatem odpowiednim narzędziem pozwalającym gminie na przekazywanie środków finansowych OSP na cele niemieszczące się w zakresie art. 32 ust. 2 i 3 u.o.p. Nie powinna jednak stanowić alternatywy dla finansowania bezpośredniego lub dotacji z art. 32 ust. 3b u.o.p., ponieważ byłoby to sprzeczne z istotą regulacji art. 32 u.o.p., który stanowi *lex specialis* w stosunku do przepisów regulujących przekazywanie z budżetu jednostki samorządu terytorialnego dotacji celowej na cele publiczne, związane z realizacją zadań tej jednostki. Istotne zatem dla organów gminy i OSP jest właściwe określenie celu dotacji, a następnie wybranie odpowiedniej podstawy prawnej.

6. Podsumowanie

Katalog form, w których gminy mogą przekazywać środki finansowe jednostkom Ochotniczej Straży Pożarnej jest celowo przez ustawodawcę zróżnicowany. Związane jest to ze specyficzną istotą OSP, która znajduje się na granicy sfery pozarządowej i administracji publicznej. Jest to cecha wyróżniająca tę organizację i przypisująca jej specjalne miejsce w systemie prawa polskiego. Istotność i doniosłość zadań wykonywanych przez Ochotnicze Straże Pożarne wymaga stałego i pewnego źródła finansowania, dlatego ustawodawca wprowadził odpowiednie regulacje w ustawie o ochronie przeciwpożarowej. Przy odpowiedniej interpretacji, językowej, systemowej i funkcjonalności omówione wyżej instytucje stanowią pewien spójny system. Powyższy katalog form przekazywania środków finansowych OSP przez gminę został uzupełniony przez dotacje celowe przekazywane podmiotom *non profit*. Jest to o tyle istotne, że zakres działania omawianych jednostek często wykracza poza ramy działalności związanej z ochroną przeciwpożarową, dlatego umieszczone w art. 19 u.o.p. odwołanie do norm prawnych regulujących funkcjonowanie stowarzyszeń i w ten sposób urozmaicenie możliwości zdobywania środków finansowych, należy ocenić pozytywnie. Co więcej, można zaryzykować twierdzenie, że finansowanie Ochotniczych Straży Pożarnych przez gminę zostało uregulowane w sposób pełny i kompleksowy oraz – mimo przejściowych problemów interpretacyjnych i wciąż obecnych patologii – stanowi dobry przykład współpracy i zależności sektora prywatnego z administracją samorządową.

¹⁸ P. Adamiak i in., *op. cit.*, s. 13.

Bibliografia

1. Boć J., *Administracja publiczna jako organizacja inteligentna*, [w:] Błaś A., Boć J., Jeźewski J., *Administracja publiczna*, Wrocław 2003.
2. Boć J. (red.), *Prawo administracyjne*, Wrocław 2010.
3. Dolnicki B., *Samorząd terytorialny*, Warszawa 2016.
4. Dolnicki B. (red.), *Ustawa o samorządzie gminnym. Komentarz*, Warszawa 2018.
5. Dunaj B. (red.), *Uniwersalny słownik języka polskiego*, Warszawa 2007.
6. Hauser R., Niewiadomski Z. (red.), *Ustawa o samorządzie gminnym. Komentarz z odniesieniami do ustaw o samorządzie powiatowym i samorządzie województwa*, Warszawa 2011.
7. Kała D.P., *Dotacje dla ochotniczych straży pożarnych*, Zielonka 2015.
8. Karlikowska M., Miemieć W., Ofiarski Z., Sawicka K., *Ustawa o finansach publicznych. Komentarz*, Wrocław 2010.
9. Klan R., *Mniej chętnych do pracy w Ochotniczej Straży Pożarnej*, zw.pl, <https://zw.pl/news/mniej-chetnych-do-pracy-w-ochotniczej-strazy-pozarnej,136879> [dostęp 14.05.2018].
10. Misiąg W. (red.), *Ustawa o finansach publicznych, Ustawa o odpowiedzialności za naruszenie dyscypliny finansów publicznych. Komentarz*, Warszawa 2017.
11. Smoleń P. (red.), *Ustawa o finansach publicznych. Komentarz*, Warszawa 2014.
12. Zając K. (red.), *Prawo finansowe. Prawo finansów publicznych. Prawo podatkowe. Prawo bankowe*, Warszawa 2017.

